

grond van een stilzwijgende pachtwijzigingsovereenkomst. Het pachthof vond dat dit het geval was en bestempelde om die reden het voorstel om een pachtovereenkomst aan te gaan, onder de voorwaarde dat die strook niet tot het gepachte behoorde, als onredelijk.

De parlementaire geschiedenis vermeldt dat de bepaling van artikel 7:370, lid 1, onder d, BW een uitwerking is van de meer algemene opzeggingsgrond van onderdeel c van dat artikel, de afweging van belangen. Daarbij is het voorbeeld genoemd van de situatie waarin door na de oorspronkelijke overeenkomst opgekomen omstandigheden, de wenselijkheid of de noodzaak is gebleken, om in de pachtovereenkomst een regeling voor het grondgebruik of de bescherming van natuurwaarden op te nemen (MvT *Kamerstukken II* 30448, nr. 3, p. 28). Daaruit valt af te leiden dat het aanbod beoordeeld moet worden op basis van de belangen van partijen. Een belangenafweging op basis van de c-grond is te vinden in het arrest van 27 mei 2014, inzake *Doude van Troostwijk/Wismeijer* (*Agr.r.* 2014/5769). Daar werd het belang van de verpachter bij herontwikkeling van een historische buitenplaats, afgewogen tegen het belang van de pachter bij voortzetting van de pacht. Op een zelfde wijze kan in de hier besproken casus het belang van het waterschap om beheersmaatregelen te kunnen voorschrijven, worden afgewogen tegen het belang van de pachter om bij de exploitatie van het gepachte zijn eigen keuzes te maken. Uit die afweging kan blijken of het aanbod redelijk is.

Voor de taakverdeling tussen pachtkamer en grondkamer bij de beoordeling en goedkeuring van het redelijk aanbod en de daaruit voortvloeiende pachtovereenkomst, verwijs ik naar *Valk, T&C Pachtrecht*, art. 7:371, aant. 2.

Tot slot, de voorschriften die het waterschap in de hier besproken beschikking in de pachtovereenkomst opgenomen wil zien, houden onder meer in dat het waterschap de bevoegdheid verkrijgt zelf maatregelen te treffen, door bemesting of chemische onkruidbestrijding toe te passen. Dergelijke bepalingen worden, althans werden, door de grondkamers niet goedgekeurd. Zie de beschikkingen van de Centrale Grondkamer van 30 augustus 1965 (*De Pacht* 1965/2597), 12 maart 1973 (*De Pacht* 1974/3174) en 8 april 1974 (*De Pacht* 1977/3326). Wordt die lijn gehandhaafd, dan zal bij de door het waterschap gewenste bepalingen niet snel sprake zijn van een redelijk aanbod in de zin van artikel 7:370, lid 1, sub d, BW.

B. Nijman

5848

Hof Arnhem-Leeuwarden, 12 januari 2016, ECLI:NL:GHARL:2016:117

(De Holthurnse Hof/ Titulaer -De Holthurnse Hof/ Jaspers-De Holthurnse Hof/Teunissen sr.)

(mrs. W.L. Valk, K.J. Haarhuis en F.J. de Vries)

Herroeping. Bedrog.

[Burgerlijk Wetboek art. 6:119a, Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering art. 21, art. 283 en art. 282]

Het enkele feit dat een partij mogelijk bedrog heeft gepleegd, is niet voldoende voor herroeping. Vordering wordt afgewezen.

Met noot E.H.M. Harbers

arrest in de zaak van de besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid

De Holthurnse Hof Beheer B.V.,
gevestigd te Berg en Dal, gemeente Groesbeek,
eiser in het geding tot herroeping,
hierna: "De Holthurnse Hof",
advocaat: mr. P.V. Kleijn,
tegen:

1. Gerardus Henricus Jacobus Titulaer,
wonende te Beek, gemeente Groesbeek,
hierna: "Titulaer",
advocaat: mr. H.H. van Gaal,
2. Johannes Peter Maria Teunissen,
wonende te Berg en Dal, gemeente Groesbeek,
hierna: "Teunissen jr.",
advocaat: mr. J. Groot Koerkamp,
3. Jacobus Petrus Bernhardus Jaspers,
wonende te Berg en Dal, gemeente Groesbeek,
hierna: "Jaspers",
niet verschenen,
4. Johann Heinz Maria Teunissen,
wonende te Berg en Dal, gemeente Groesbeek,
hierna: "Teunissen sr.",
niet verschenen,
gedaagden in het geding tot herroeping.

1 Het verloop van het geding

1.1 De onderhavige zaak betreft een geding tot herroeping van de arresten die het hof op 1 oktober 2013 en 7 januari 2014 heeft gewezen in twee samenhangende zaken met nummers 200.117.216 en 200.117.751. In de zaak met nummer 200.117.216 was Jaspers appellant en De Holthurnse Hof geïntimeerde en verder waren ook partij Titulaer en "Johannes Teunissen". Partijen zijn het erover eens dat met de laatste Teunissen sr. werd bedoeld. In de zaak met nummer 200.117.751 was Titulaer appellant in het principaal beroep en geïntimeerde in het incidenteel beroep en was De Holthurnse Hof geïntimeerde in het principaal beroep en appellante in het incidenteel beroep.

1.2 Het verloop van de procedure blijkt uit:

- de dagvaarding houdende eis tot herroeping

- d.d. 19 december 2014;
 - het herstel- en oproepingsexploot van 15 januari 2015;
 - de conclusie van antwoord van Teunissen jr.;
 - de aantekening op de rol van 31 maart 2015 volgens welke de procedure tussen De Holthurnse Hof en Teunissen jr. is geroyeerd;
 - de conclusie van antwoord van Titulaer;
 - de akte van De Holthurnse Hof;
 - de antwoordakte van Titulaer.
- 1.3 Vervolgens hebben partijen arrest gevraagd, hebben De Holthurnse Hof en Titulaer de stukken overgelegd en heeft het hof arrest bepaald.

2 De motivering van de beslissing

2.1 De vordering tot herroeping is gegrond op de stelling dat gedaagden in het geding dat heeft geleid tot de arresten van het hof van 1 oktober 2013 en 7 januari 2014 ten onrechte achter hebben gehouden een allonge d.d. 5 juni 2012 bij een koopovereenkomst van 25 oktober 2011, waarbij partij waren Titulaer en Teunissen sr.

2.2 Allereerst is aan de orde de vraag wie partij zijn in het onderhavige geding. Teunissen jr. is dat in ieder geval niet meer, omdat de procedure tegen hem is geroyeerd naar aanleiding van een minnelijke regeling tussen De Holthurnse Hof en Teunissen jr. Dat Titulaer en Jaspers partij zijn in het geding is niet in geschil. Wel is in geschil of ook Teunissen sr. partij is. Titulaer meent van niet en beroept zich in verband daarmee op de niet-ontvankelijkheid van De Holthurnse Hof.

2.3 Vast staat dat de dagvaarding houdende eis tot herroeping uitgebracht is op naam van "Johannes Peter Maria Teunissen". Dat is een vergissing die De Holthurnse Hof geprobeerd heeft te herstellen bij het exploot van 15 januari 2015, zich daarbij erop beroepende dat van de aanvang af voor Teunissen sr. duidelijk moet zijn geweest dat de eis tot herroeping tegen *hem* werd ingesteld. Volgens Titulaer heeft het exploot van 15 januari 2015 geen effect gesorteerd, omdat het is uitgebracht buiten de herroepingstermijn van drie maanden als bedoeld in artikel 383 Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (volgens de dagvaarding van eis tot herroeping onder 1.17 is De Holthurnse Hof op 25 september 2014 bekend geworden met de allonge).

2.4 In de procedure *tussen enerzijds De Holthurnse Hof en anderzijds Titulaer en Jaspers* leidt een gebrek in de oproeping van Teunissen sr. alleen dan tot niet-ontvankelijkheid van De Holthurnse Hof indien het rechtens noodzakelijk is dat de beslissing van het hof ten aanzien van alle gedaagden luidt in dezelfde zin en daarom over de rechtsverhouding slechts behoort te worden beslist in een geding waarin zij allen partij zijn. Dat dit geval zich voordoet, is door Titulaer niet toegelicht en ligt ook niet zozeer voor de hand dat een zodanige toelichting achterwege kon blijven. De arresten van het hof waarvan de herziening is gevorderd, betreffen de appelinstantie van een procedure waarin De Holthurnse Hof eiseres in conventie was en gedaagde in reconventie en Titulaer gedaagde in conventie en eiser in re-conventie en waarin Jaspers en Teu-

nissen sr. zich aan de zijde van Titulaer hadden gevoegd.

Bij het eindarrest van 7 januari 2014 zijn de vorderingen in conventie afgewezen en is De Holthurnse Hof veroordeeld tot ongedaanmaking van hetgeen (alleen) Titulaer ter uitvoering van het bestreden vonnis had verricht. Niet valt in te zien welk bezwaar zich zou voordoen indien de rechtskracht van de arresten van 1 oktober 2013 en 7 januari 2014 tussen enerzijds De Holthurnse Hof en anderzijds Titulaer zou vervallen terwijl zij tussen De Holthurnse Hof en een of meer van de andere partijen in stand zou blijven. Intussen raakt de in concreto door De Holthurnse Hof ingestelde vordering mogelijk niet mede de rechtspositie van Jaspers. De vordering strekt immers alleen tot veroordeling van Titulaer om het door Teunissen sr. gepachte perceel in eigendom aan De Holthurnse Hof over te dragen en niet mede het (voorheen?) door Jaspers gepachte perceel. Mogelijk ook beoogt De Holthurnse Hof met haar vordering echter wel een andere beslissing omtrent de proceskosten van Jaspers (afhankelijk van de wijze waarop de laatste zinsnede van het petitum van De Holthurnse Hof moet worden gelezen).

2.5 Uit het voorgaande volgt dat De Holthurnse Hof in ieder geval in het geding tegen Titulaer en Jaspers kan worden ontvangen.

2.6 Vervolgens is aan de orde de vraag of zich inderdaad een grond voor herroeping voordoet. Volgens De Holthurnse Hof betreft de allonge d.d. 5 juni 2012 een stuk van beslissende aard dat door toedoen van Titulaer is achtergehouden en/of berusten de arresten op bedrog door Titulaer in het geding gepleegd in de zin van artikel 382 aanhef en onder c respectievelijk a Wetboek van Burgerlijk Rechtsvordering (hierna kortweg aan te duiden als "de grond onder c" respectievelijk "de grond onder a").

2.7 Stukken van beslissende aard in de zin van de grond onder c zijn stukken die de uitspraak anders zouden hebben doen uitvallen als zij aan de rechter bekend zouden zijn geweest. Het hof verwijst naar het arrest van de Hoge Raad van 3 februari 1950, NJ 1950/703. Ook de grond onder a veronderstelt dat de uitspraak anders is uitgevallen dan bij een correcte proceshouding van partijen het geval zou zijn geweest. Het te herroepen vonnis of arrest moet volgens die grond immers *berusten op* het gepleegde bedrog.

2.8 Het hof dient dus te onderzoeken of, indien het hof ten tijde van het wijzen van de arresten van 1 oktober 2013 en 7 januari 2014 op de hoogte zou zijn geweest van het bestaan en de inhoud van de allonge d.d. 5 juni 2012 bij de koopovereenkomst van 25 oktober 2011, het anders zou hebben beslist dan in die arresten is neergelegd. Deze vraag beantwoordt het hof ontkennend. In dit verband is het volgende redengevend.

2.9 De koopovereenkomst van 25 oktober 2011 heeft in de beslissingen van het hof geen enkele rol gespeeld. Die overeenkomst is in het arrest van 1 oktober 2013 onder 3 (de vaststaande feiten) niet vermeld. Zij wordt ook niet vermeld in de overwe-

gingen van het hof. Het hof is ook niet impliciet van het bestaan van die koopovereenkomst uitgegaan. Dat zou het hof ook niet hebben kunnen doen, omdat dit bestaan, althans de datering van die overeenkomst, van de zijde van De Holthurnse Hof uitdrukkelijk was betwist. Het hof verwijst naar de memorie van antwoord tevens houdende incidenteel appel van 16 april 2013, het elfde en twaalfde blad, onder c en d. Het hof is op grond van andere feiten en omstandigheden, die in het arrest van 1 oktober 2013 uitvoerig zijn vermeld en besproken, aangevuld met een bespreking van de schriftelijke verklaring van Th. van der Heijden in het eindarrest van 7 januari 2014, tot de conclusie gekomen dat naar de bedoeling van partijen het optierecht zoals neergelegd in de leveringsakte van 30 maart 2011 was vervallen omdat reeds vóór 28 september 2011 (het moment waarop De Holthurnse Hof liet weten de optie te willen uitoefenen) Jaspers en Teunissen sr. met Titulaer *onderhandelden* over aankoop van de door hen gepachte gronden. Of het daadwerkelijk tot aankoop was gekomen, achtte het hof in verband met die bedoeling van partijen niet van belang, en – zoals gezegd – dat heeft het hof ook in het midden gelaten. Waar voor het hof niet van belang was of het daadwerkelijk tot aankoop door (onder meer) Teunissen sr. was gekomen, daar is ook niet van belang of een eventueel daadwerkelijk tot stand gekomen koopovereenkomst in een later stadium weer ongedaan is gemaakt (zoals met allonge van d.d. 5 juni 2012 zou zijn gebeurd).

2.10 Ten onrechte beroept De Holthurnse Hof zich op het slot van rechtsoverweging 4.18 van het arrest van 1 oktober 2013, waar het hof heeft overwogen dat De Holthurnse Hof haar optierecht niet ten koste van Jaspers en Teunissen (sr.) kon doorzetten. Die overweging, gelezen in de context waarin zij is gesteld, betekent niets anders dan dat het optierecht – dat tot uiterlijk 30 september 2011 kon worden uitgeoefend – reeds vóór 28 september 2011 definitief was vervallen als gevolg van een door De Holthurnse Hof en Titulaer aan het optierecht verbonden ontbindende voorwaarde. Het hof heeft met de bedoelde overweging tot uitdrukking gebracht dat die ontbindende voorwaarde het belang van Jaspers en Teunissen sr. diende. Meer kan en mag in de overweging niet worden gelezen. Dat Teunissen sr. uiteindelijk medio 2012 alsnog van aankoop heeft afgezien – zodat vanaf dat moment het belang van Teunissen sr. niet meer op het spel stond – doet niet ter zake, omdat het optierecht toen reeds was vervallen.

2.11 De slotsom in *het geding tussen enerzijds De Holthurnse Hof en anderzijds Titulaer en Jaspers* is dus dat de vordering tot herroeping geen doel treft, omdat indien het hof ten tijde van het wijzen van de arresten van 1 oktober 2013 en 7 januari 2014 op de hoogte zou zijn geweest van het bestaan en de inhoud van de allonge d.d. 5 juni 2012 bij een koopovereenkomst van 25 oktober 2011, het niet anders zou hebben beslist dan in die arresten is neergelegd. Daarmee is niet gezegd dat het Titulaer vrij stond om de koopovereenkomst van 25 oktober 2011 in het geding te brengen zónder de allonge en

ook zonder het bestaan en de inhoud van de allonge te vermelden. Die handelwijze van Titulaer acht het hof integendeel in strijd met de waarheidsplicht van artikel 21 Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering. De reden dat Titulaer de koopovereenkomst van 25 oktober 2011 in het geding bracht, was immers onmiskenbaar dat hij meende dat die overeenkomst mogelijk wél van belang zou zijn. Gelet daarop had hij meer volledig en naar waarheid óók moeten aanvoeren dat door de allonge d.d. 5 juni 2012 de bedoelde overeenkomst achteraf haar werking had verloren.

2.12 Het hof heeft zich de vraag gesteld of er aanleiding bestaat om aan de schending van de waarheidsplicht door Titulaer consequenties te verbinden, bijvoorbeeld in die zin dat de kosten van de onderhavige procedure geheel of gedeeltelijk voor zijn rekening worden gebracht, maar beantwoordt die vraag uiteindelijk ontkennend. Gelet op de onduidelijke inhoud van de arresten van 1 oktober 2013 en 7 januari 2014 bestond er redelijkerwijs voor De Holthurnse Hof geen aanleiding tot het aanhangig maken van een geding tot herroeping; uit die arresten was voldoende duidelijk dat het bestaan van de koopovereenkomst van 25 oktober 2011 in de beslissing van het hof geen rol had gespeeld.

2.13 Vervolgens staat ter beoordeling de vordering tot herroeping in *het geding tussen De Holthurnse Hof en Teunissen sr.* De ontvankelijkheid van De Holthurnse Hof in dat geding is in de eerste plaats afhankelijk van de vraag of het exploit van 19 december 2014 Teunissen sr. heeft bereikt vóór afloop van de termijn van herroeping op 29 december 2014 (25 en 26 december 2014 zijn algemeen erkende feestdagen in de zin van artikel 3 lid 1 Algemene termijnenwet, terwijl 27 en 28 december respectievelijk een zaterdag en een zondag zijn, zodat volgens artikel 1 lid 1 de herroepingstermijn werd verlengd) en in de tweede plaats de vraag of het voor Teunissen sr. vervolgens onmiskenbaar is geweest dat in dat exploit in plaats van zijn zoon hij werd bedoeld. Dit laatste acht het hof, ervan uitgaande dat het exploit Teunissen sr. daadwerkelijk heeft bereikt, redelijkerwijs niet voor twijfel vatbaar (het exploit vermeldt duidelijk dat het betreft een vordering tot herroeping van de arresten van 1 oktober 2013 en 7 januari 2014 en bij die arresten was Teunissen sr. partij en niet Teunissen jr.). Het eerste (dat het exploit van 19 december 2014 Teunissen sr. tijdig heeft bereikt) staat echter niet vast. Eventueel zou dat alsnog kunnen vast komen te staan, bijvoorbeeld middels een getuigenverhoor.

2.14 Strikt genomen gaat de vraag naar de ontvankelijkheid van De Holthurnse Hof vooraf aan de vraag naar de toewijsbaarheid van haar vordering. Omdat de gronden van de vordering tot herroeping tegenover Teunissen sr. niet anders zijn dan die tegenover Titulaer en Jaspers, en die gronden dus tegenover Teunissen sr. evenzeer ondeugdelijk zijn als tegenover Titulaer en Jaspers, brengt het belang van een doelmatige rechtspleging echter mee dat het hof de ontvankelijkheid van De Holthurnse Hof in het geding tegen Teunissen sr. veronderstelt.

Op dezelfde overwegingen als in het geding tussen enerzijds De Holthurnse Hof en anderzijds Titulaer en Jaspers komt het hof vervolgens tot een afwijzing van de vordering tot herroeping.

2.15 De slotsom is dat tegenover alle gedaagden die thans nog partij bij het geding zijn, dus tegenover Titulaer, Jaspers en Teunissen sr. de vordering tot herroeping moet worden afge-wezen. Het hof zal De Holthurnse Hof veroordelen in de kosten van het geding en zal de aan de zijde van Titulaer gevallen kosten begroten op € 894,— voor salaris overeenkomstig het liquidatietarief (één punt tarief II). Als niet weersproken zal het hof ook de gevorderde wettelijke rente over de proceskosten en de nakosten toewijzen zoals hierna vermeld. Wettelijke handelsrente is niet toewijsbaar omdat het niet betreft vertraging in de nakoming van een handelsovereenkomst in de zin van artikel 6:119a Burgerlijk Wetboek.

3 De beslissing

Het hof, recht doende in het geding tot herroeping; wijst de vordering tot herroeping af; veroordeelt De Holthurnse Hof in de kosten van het geding en begroot de aan de zijde van Titulaer gevallen kosten op € 894,— voor salaris overeenkomstig het liquidatietarief, te vol-doen binnen veertien dagen na dagtekening van dit arrest, en – voor het geval voldoening binnen bedoelde termijn niet plaatsvindt – te vermeerderen met de wettelijke rente te rekenen vanaf bedoelde termijn voor voldoening;

veroordeelt De Holthurnse Hof in de nakosten, begroot op € 131,—, met bepaling dat dit bedrag zal worden verhoogd met € 68,— in geval De Holthurnse Hof niet binnen veertien dagen na aanschrijving aan deze uitspraak heeft voldaan én betekening heeft plaatsgevonden.

Noot

Deze uitspraak is een vervolg op de arresten van de civiele kamer van het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden van 1 oktober 2013 en 7 januari 2014, gepubliceerd in *Agr.r.* 2014, nr 5757. Het gaat om de uitoefening van een optierecht in een leveringsakte, waarbij verpachte grond is overgedragen. De in het ongelijk gestelde partij De Holthurnse Hof probeert via de band van herroeping (artikel 382 Rv) alsnog zijn gelijk te halen. Een arrest kan worden herroepen als a) het berust op door de wederpartij in het geding gepleegd bedrog, b) het berust op valse stukken of c) de in het ongelijk gestelde partij alsnog de beschikking krijgt over stukken die van beslis-sende aard zijn en door toedoen van de wederpartij zijn achtergehouden. Een dagvaarding tot herroeping moet binnen drie maanden worden uitgebracht nadat de partij bekend is geworden met het bedrog c.q. de stukken.

Na het arrest heeft De Holthurnse Hof de beschikking gekregen over een allonge van 5 juni 2012 bij een koopovereenkomst van 25 oktober 2011. Wat er in die allonge precies staat, wordt niet helemaal duidelijk, wel blijkt uit r.o. 2.11. dat met de allonge de overeenkomst van 25 oktober 2011 haar werking

heeft verloren. Titulaer heeft wel de koopovereenkomst van 25 oktober 2011 in het geding gebracht, maar niet de allonge. De Holthurnse Hof kwalificeert dit als bedrog c.q. als een beslissend stuk dat ten onrechte door Titulaer is achtergehouden.

Het enkele feit dat een partij mogelijk bedrog heeft gepleegd, is niet voldoende voor herroeping, zo volgt uit artikel 382 Rv. Het arrest moet immers berusten op dat bedrog. Dat is niet het geval. De gesloten koopovereenkomst heeft volgens het Hof geen rol gespeeld bij de vraag of het optierecht van De Holthurnse Hof was komen te vervallen. Dat optierecht was al vervallen, toen de toenmalige eigenaar met de pachters onderhandelde over de aankoop. Daarmee is er evenmin sprake van een stuk van beslissende aard dat ten onrechte is achtergehouden. Wel is er gehandeld in strijd met artikel 21 Rv. Uit dit artikel volgt dat partijen verplicht zijn de voor de beslissing van belang zijnde feiten volledig en naar waarheid aan te voeren. Door de overeenkomst in het geding te brengen zonder de allonge - kennelijk met als strekking om te betogen dat er tussen partijen een koopovereenkomst bestond, terwijl deze niet meer gold - worden de feiten niet volledig en niet naar waarheid weergegeven. De rechter mag aan een schending van dit artikel de gevolgen verbinden die in overeenstemming zijn met de aard van en de ernst van deze schending (HR 25 maart 2011, *NJ* 2012, 627 met noot H.J. Snijders). Titulaer komt er mee weg. Het Hof acht de schending van deze plicht onvoldoende om hem in de proceskosten te veroordelen. Het had voor de wederpartij duidelijk moeten zijn dat de koopovereenkomst geen rol heeft gespeeld bij de uiteindelijke beslissing van het Hof en een herroepingsprocedure aldus geen kans van slagen had.

E.H.M. Harbers

Milieurecht

5849

College van Beroep voor het Bedrijfsleven, 15 juni 2016, ECLI:NL:CBB:2016:149

(Melkveefosfaatreferentie)

(mrs. M. van Duuren, H.L. van der Beek, H.B. van Gijn)

(art. 1 Eerste Protocol EVRM; Meststoffenwet art. 21a)

Melkveefosfaatreferentie. Eigendomsrecht.

Beroep tegen toekennen fosfaatreferenties. De Wet verantwoorde groei is een gerechtvaardigde en proportionele inbreuk op het eigendomsrecht. Wel moet bij de toekenning van referenties worden onderzocht of sprake is van een individuele en buitensporige last.

Met noot H.A. Verbakel-Van Bommel